

HET BOEDDHISME

2 april 1954

Goeden avond vrienden,

De intelligentie begint met erop te wijzen dat ook zij niet in het bezit zijn van een volledige kennis aller wetten en feiten, dat zij daardoor dus kunnen falen en verzoekt daarom vooral scherp toe te horen en niet kritiekloos te aanvaarden hetgeen zij ons brengen, en zelf de waarheid te zoeken. Als onderwerp kiest de intelligentie voor deze avond: 'Het Boeddhisme' en volgt:

HET BOEDDHISME

Een wereldmacht die niet te onderschatten is en die qua getalsterkte het christendom nabij komt zo niet overtreft, een groepering die langs andere wegen zoekt naar bewustwording.

Allereerst: wat is een werkelijke boeddhist, wat onderscheidt hem van de christen?

Waar de christen, krachtens zijn leven, veruiterlijkt, zich uitlevend als het ware in het totaal der wereld, die hij als een deel van zichzelf en deel van het goddelijk rijk beschouwt, zo zal de ware boeddhist daarentegen afstand doen van alle uiterlijkheid. Hier zien wij het scherpe verschil. Mag de praktijk somwijlen overeenkomst vertonen, de tendens is toch wel enigszins een andere.

De boeddhist is behulpzaam, niet omdat hij dit als zijn taak beschouwt, maar omdat het voortvloeit uit het feit dat hij zich niet aan de wereld onttrekken kan. In feite zit in de leer van het boeddhisme een soort ontvluchtingsgeest. Met vele wegen en middelen tracht men de wereld van het lot te verlaten en te komen tot het bewustzijn dat een uiteindelijk opnemen in de oermacht, in het nirwana, betekent. In een wereld als deze zal er waarschijnlijk aan dergelijke introspectieve geloofsvormen weinig behoefte bestaan, want een boeddhist zal, uit de aard van zijn geloofsovertuiging en bestreving, slechts zeer zelden een werkelijk actief mens zijn: hij zal goed zijn en behulpzaam, maar weinig belangstelling hebben voor de wereld en haar vooruitgang. Als zodanig past het boeddhisme dus niet in de wereld van vandaag. Toch zou het ongetwijfeld een zeer grote hoeveelheid stimulansen kunnen geven die voor de wereld zelf van nut en van buitengewoon belang zijn.

Het boeddhisme, ouder dan de tijd dat Gautama Boeddha predikte ergens onder de plataanbomen bij een dorp, het boeddhisme, zo oud, dat het teruggezocht kan worden tot ver voor de vestiging van het Chinees keizerrijk, het boeddhisme dat al in een grondvorm bestond toen de Mantsjoe er nog niet van droomden eens binnen te trekken in het ommuurde rijk van het Midden, dit boeddhisme heeft een zeer uitgebreide filosofie. In vele gevallen is deze filosofie verwant aan die der oude Vedda's. Wij zien in, laten wij zeggen, toch zeker vijftig van de honderd gevallen, wanneer wij tot vergelijking komen, tendensen die, ontdaan van allerhande symboliek, gelijkloënd blijken met boeddhisme en verschillende andere hindoeïstische vormen. Deze filosofie is dus schijnbaar niet direct religieus en kan niet genoemd worden te zijn de drijvende factor van de religie.

Nu weten wij allemaal dat het boeddhisme ontaard is, dat elke levensbeschouwing die tot godsdienst wordt gemaakt op den duur ontaarden móet. En wanneer een tegenstander van deze dingen, of een voorstander, aan het praten gaat, dan zullen ze onmiddellijk erop wijzen: grote magiërs, geheimzinnige kloosters, versterving, eenzaamheid, anachoreten, bedevaartsplaatsen, wonderdoende Boeddhabeelden, fantastische plechtigheden. Maar wanneer de tegenstander dat zegt, dan zeg ik hem: ach, waarom zou de boeddhist niet een wonderdoende Boeddha gaan bezoeken, terwijl u uittrekt naar Kevelaar of naar Lourdes?

Waarom zouden die kloosters zich niet met studiën bezighouden, wanneer uw eigen kloosters der christenheid zich zo onnoemelijk vaak bezighouden met wetenschappen die occult-esoterisch het geheime toch zeer benaderen, zo niet overschrijden de grens die het van het normale zijn scheidt. Het verschil is niet zo groot, dit zijn de uiterlijkheden. De voorstander die zich daarop beroept, zou ik willen zeggen: ach, wat kan de bereiking van een enkeling betekenen voor het geheel? Zolang dit een persoonlijk effect blijft en gij niet zelf allemaal wordt tot diezelfde magiërs, zou u dus geen goede boeddhisten kunnen zijn volgens uw verklaring. Wanneer dit samen moet hangen, het wonderdoen met het goed zijn, dan is het dwaasheid, dan hebben we een vormendienst die het fetisjisme zozeer benadert, dat we wel degelijk van een primitieve godendienst in plaats van een godsdienst kunnen spreken.

Wat treft ons echter ten zeerste?

De boeddhist is uit de aard van zijn geloof de meest verdraagzame mens in de wereld. Ik wil niet zeggen dat hij dit in de praktijk altijd zal zijn - mensen blijven mensen, onverschillig welk etiket aan hun geloofsvorm werd opgeplakt - maar dit boeddhisme heeft geleerd dat de uiterlijke waarden zodanig relatief zijn, dat het beter is op uzelf, de krachten in uzelf, te vertrouwen, dan u over te geven aan die uiterlijkheid zonder enige reserve.

Wat is vandaag in de wereld - ik stel maar steeds vragen zult u merken - zo opvallend?

Men zoekt alles naar buiten toe. Het begrip "Maya" is onder de term vermaak en ontspanning, geworden tot een beheersende macht. De wereld droomt, de wereld leeft in fantasieën. Haar vermaak, haar politiek, haar werkelijkheid, haar muziek en kunst berusten niet meer op werkelijk menselijke waarden, maar op wensdromen, wensdromen die de mens stellen tegenover een wereld die nooit kan bestaan in die vorm. Of het nu realisme heet en daarmee vaak druipend van sentimentaliteit tracht te overtuigen dat het slechte goed is of dat het slechte werkelijk slecht is, ach, het blijft Maya, begoocheling, wereld van waan. Zetten wij nu als positieve waarden daar-tegenover de beschouwing van de boeddhist die het uiterlijke, zonder zich daardoor te laten beïnvloeden en zich eraan te hechten, neerzet als één van de noodzakelijke begeleidingsverschijnselen van zijn ontwikkelingsgang, dan kan dit boeddhisme voor de wereld een basis betekenen voor de individuele bewustwording.

Het christendom, daar hebben we reeds over gesproken, is noodzakelijk om de bindende kracht tussen mens en mensheid te vormen. Maar vele van de termen van het boeddhisme zijn noodzakelijk om de mens eerst in staat te stellen werkelijk tot christen te komen, het christendom te beleven. Ge ziet, niet nutteloos het boeddhisme; het boeddhisme dat op den duur zeer zeker teloor zal gaan en meer en meer zijn oorspronkelijkheid zal verliezen. Daar behoeven we verder niet over te spreken, dat is natuurlijk.

Waar mechanisatie, geleide staatscultuur etc. komen, waar men probeert de geest van demos regerend te maken, ach, daar kan Boeddha niet meer prediken. Boeddha is de prediker in de wereld van scherpe tegenstellingen, de wereld waarin de hoge rijkdom en de bittere armoede voortdurend met elkaar geconfronteerd worden. Niet van een wereld, waarin allen gezamenlijk streven naar het opbouwen van een fabriek, een elektrische centrale of een nieuwe grondwet, maar iets van dit zich afwenden van het uiterlijke zal het toch blijven.

Iets van de zekerheid die de boeddhist in zich draagt, zal in de volkeren waar Boeddha eens predikte, in deze landen, behouden blijven. En dat is een stabiliserende macht, want stellen wij ons voor: een communisme. Een christen kan men tot communist maken, omdat uiteindelijk de directe materiële uitvloeiselen van een goed christendom zeer nabij komen aan de utopische beschrijvingen die men geeft van de uiteindelijke verwerkelijking van Marx' leer. Maar een boeddhist? Neen, die kan dit niet accepteren. Hij kan meelopen en hij zal het misschien doen, huilend met de wolven in het bos, of om het christelijk te zeggen: zich vrienden makende uit de mammon. Maar voor zichzelf zal hij steeds zichzelf blijven: een persoonlijkheid gescheiden van de wereld. En juist deze persoonlijkheden zijn zo hard nodig.

Meer dan u begrijpt, wordt tegenwoordig uw hele wereldbeschouwing op grond van wel overlegde propaganda, op reclamebasis, als het ware opgebouwd. U ziet uw medemensen niet meer door de bril der menselijkheid, maar door het wel gepubliceerde handboek der etiketten door mevrouw zo en zo. U beschouwt welvaart niet meer als een werkelijk welbehagen en tevreden zijn, maar koppelt het onmiddellijk aan stoffelijke begrippen. Welvaart, dat is niet een mens die tevreden is en voldoende heeft; welvaart dat is iemand die een auto heeft en een ijskast, die drie keer in de week naar de bioscoop gaat en wiens vrouw een bontjas draagt. Dat zijn allemaal natuurlijk dwaasheden, maar het komt er uiteindelijk zo langzamerhand in, men gaat eraan geloven.

De Boeddhist zal voor dergelijke uiterlijkheden veel langer doof blijven. Ik wil niet zeggen dat hij onneembaar is, helemaal niet: het is een mens. Maar krachtens zijn levensbeschouwing zal hij deze uiterlijke dingen gemakkelijker van zich af laten glijden. Als ik een vergelijking mag maken: ten opzichte van de zee van woorden die de wereld overspoelt op het ogenblik, een zee waaraan wij dan trachten ons korreltje zout en onze paar druppels toe te voegen om er iets gunstigs uit te creëren, daar is de christen een soort van kip; als hij in het water komt dan kan hij zich niet meer bewegen, wordt verlamd door het gewicht van zijn eigen geestelijke bagage en wordt gespoeld daarheen waar het water hem drijven wil. De Boeddhist is de eend. Gevet met een zelfzucht, zou ik haast willen zeggen, die meer is dan doodgewoon egoïsme, omdat ze niet meer ego-centrisch maar al-centrisch is. Een volkomen afwijzen van de buitenwereld als beslissende factor voor het eigen leven, maakt het juist de Boeddhist mogelijk zich te bewegen in een dergelijke wereld en onbevooroordeeld handelingen te stellen die voor een ander in die tijd niet meer mogelijk zijn.

Klinkt u dit vreemd?

Toch is het waar. En daarom, wanneer het christendom de drijvende kracht zal zijn die een uiteindelijke éénwording van de mensheid in de hand blijft werken, het christendom dat herborenen hernieuwt - maar niet in zijn huidige vorm - zal zijn de bevrijding van de wereld uit al de angsten van deze dagen, zal alleen zodanig kunnen functioneren doordat de stabiliserende kracht daarbij aanwezig blijft van de eeuwig glimlachende Boeddha die in de lotushouding gezeten, verzonken is in het Al.

Christendom is bevrijding van de geest der mensen ván de wereld, door hem te doen gaan in de mensheid en vanuit de mensheid in God. Boeddhisme daarentegen dat is als het ware de lotus op wiens bladeren de herboren ziel gedragen wordt totdat deze in staat is, de wateren van de lotusvijver te verlaten en zelfstandig een nieuw land en een nieuwe wereld te betreden. Zo moet u het boeddhisme zien. En uit het boeddhisme zijn vele vreemde vormen voortgekomen.

Wij zien een variant van het boeddhisme bv. in de theosofie, waarin dan ook weer verschillende nevenbewegingen ontstaan, een poging om het Westen te doen begrijpen de geheimen van het Oosten. Uiteindelijk kan dat niet. Ik wil niet kritiseren, maar indien ik een oordeel uit moest spreken, zou ik zeggen: deze filosofie gaat zo diep dat slechts een enkeling haar volledig begrijpen en verwerkkelijken kan. En de onbegrepenheid der woorden der begrippen, zal in vele gevallen leiden tot een ijdel woordgeschermtsel dat leidt tot esoterische theekransjes.

Ik zeg niet dat dit de schuld is van de theosofie, maar wel van het feit dat de meesten haar niet kunnen doorleven en begrijpen, omdat zij de mens wil plaatsen voor zichzelf in direct contact met de kosmos, tegenover de waan van de wereld die haar af moet wijzen. Vandaaruit zien we een poging tot verdere benadering, zien we de antroposofie vooruit komen: geef mij de feiten der wereld, zo zegt men, en uit de feiten der wereld zal ik de waarheid distilleren. Inderdaad, maar wie kent de feiten der wereld? Wie kent alle openbaringen en bewustwordingen die gedurende die vele miljoenen jaren die de aarde al draait op haar baan rond de zon, deze wereld en de wezens daarop geworden zijn. Ze zijn pogingen tot benadering. Uiteindelijk kan wederom alles herleid worden tot de weg van het gulden midden, de weg van Boeddha, één van de acht paden.

En wanneer we dit begrijpen, zullen we dergelijke nevenverschijnselen niet meer zien als iets nutteloos of iets dwaas, maar wel als iets wat je heel voorzichtig moet hanteren, omdat de ziel van het Westen niet geboren is in een wereld die de krachten van Boeddha, van de grote wijsgeren der oudheid, draagbaar en dragelijk maakt.

De dwaasheid der mensen zal nooit de leer kunnen benadelen. Oordeel dus niet over de dwaasheid of de wijsheid van een enkeling, maar onthoudt voor uzelf: vluchten kunt gij niet, gij zijt een Westerling. Men heeft die fout gemaakt toen men een jong mens met een vrije geest, die ver was getreden buiten het normale wereldpad, hier in het Westen maakte tot een tentoonstellingsmonster, een voorwerp van algemene verheerlijking, terwijl Zijn woorden, vol rust en schoonheid en wijsheid teloor gingen in het rumoer der aanbidders en aanbidsters. Dat is meermalen gebeurd: men heeft gelachen om de spokerij en men heeft gehoond de mens die denkt dat er een weg is buiten Christus. Maar men vergeet dat de boeddhist op een trap staat die, in vereniging met het christendom, de Westerling de nodige rust geeft om verder te gaan. En het christendom moet verder gaan.

Het boeddhisme mag nooit worden gezien als een tegenstander, mag nooit worden gezien als een dwaasheid, moet ook nooit worden gezien als enige waarheid, maar moet gezien worden als een kracht, die goed beschouwd ons het vermogen kan geven, Westerling zijnde, Westers denkend, toch te komen tot een voor de hele wereld vatbare en begrijpbare christelijke levenshouding.

In hoeverre wij gevolgtrekkingen kunnen maken over de profeten, ach, wie zal zeggen wat Boeddha, wat Jezus was, wat Mohammed is, wat ze allemaal zijn? Een apostel, een heilige, misschien een Brahim Jang? Wat betekent het? Zij hebben een weg geschapen die de mensheid moet gaan. En de mensheid kiest uit de vele wegen, die weg die voor de mensheid de enige is, maar dat mag nooit een weg worden met dogma's.

Soms doet het geloof me denken aan een Hollands landschap, afgezet met prikkeldraad en bordjes met "verboden toegang", daardoor in dwaasheid de werkelijke schoonheid der natuur van het gehele goddelijke leven wegdukkend in een benauwenis en een beëngdheid van de zelf getrokken paadjes, paadjes die dan lijnrecht heten te zijn, maar kronkels maken, fantastische kronkels zodra het gaat om eerzucht, prestige etc. En ook dat zien we bij de boeddhisten optreden, ook zij zijn dogmatisch, ook zij zijn soms bezeten van eerzucht op hun eigen wijze, ook onder hen vinden we de dwazen en de heiligen. Maar hoe zij ook zijn, zij dragen in zich een kracht die ook voor eenieder van u belangrijk is. En daarom, verwerp niet het één omwille van het ander, maar neem al het goede dat u geboden wordt. En zoekende vindt u zelf de weg die Jezus bedoeld heeft toen Hij sprak over de enige weg tot de Vader. Het bewustzijn dat uzelf verheft boven het menszijn, boven de eenvoudige sferen van de geest, die u maakt tot een directe kracht.

En nu heb ik hiermede dan mijn kort betoog beëindigd. Ik dank u voor uw aandacht en geef het woord over aan de volgende spreker die een onderwerp naar uw eigen keuze zal behandelen.

Goedenavond.

HUMANISME

Goedenavond vrienden.

Onderwerp naar uw eigen keuze, dus...

Voorstel: Wilt u spreken over humanisme in het algemeen en het werk hier in Nederland, samengevat onder de naam "Humanistisch Verbond" in het bijzonder? Het grote verzet der religieuze groeperingen, in het bijzonder van de orthodox-christelijke en rooms katholieke, trekt nogal sterk de aandacht. Op welke gronden trachten deze groepen dit verzet te rechtvaardigen? Kunt u, aangezien er ongetwijfeld steunpunten van overeenstemming zijn met het werk van onze Orde, hier een sympathiek en waar woord doen horen?

Antwoord: Wat het ware betreft wil ik het graag proberen, het sympathieke kan ik nooit garanderen.

Vrienden, als we moeten spreken over het humanisme in het algemeen, dan kunnen we alleen

maar één ding zeggen: het wordt hoog tijd dat de mens zich eindelijk eens realiseert dat hij als mens de taak heeft om niet alleen zelf menselijk te zijn en menselijk te leven, maar ook een ander een menswaardig bestaan te garanderen. En wat dat betreft is het humanisme dus een erg dankbaar verschijnsel.

Maar dat ondeugende, stoute humanisme is veel verder gegaan, dat heeft gezegd: hoor eens, waarde vrienden, waarom moet Piet de dominee en Jan de pastoor nu precies vertellen wat er gebeuren moet, waarom weten dié alleen maar wat menswaardig is, waarom zouden wij dat zelf niet weten, zijn wij dan ook geen mensen? En op een gegeven ogenblik hebben die humanisten zelfs nog veel meer verteld, hebben zij gezegd: wat hebben wij te maken uiteindelijk met die politieke bestrevingen? Wij kunnen als mens een heel verschillend politiek inzicht hebben en toch samenwerken om de wereld de mens waardig te maken. Ja, dat was een ketterij in dubbele zin. Allereerst het verwerpen van het kerkelijk gezag, en dat vooral nog wel laten we zeggen in de burgerlijke zaken. Ja, maar dat is ernstig. En dan daarbij ook nog vertellen dat je politieke partijen kunt overbruggen, doordat je een ideaal hebt dat boven politiek staat.

Ja maar, mensen, kinderen, dat is toch fantastisch slecht, zeg. Stel je nu eens voor dat je als politiek voorman iets dergelijks moet tolereren. Ja, en dan wil je allicht toch verdraagzaam zijn, want je hebt toch de kans dat je een paar zeltjes onder de humanisten wint; je moet voorzichtig zijn, nietwaar, je weet nooit waar je kiezers vandaan komen. Maar als dominee wordt je niet gekozen, wordt je beroepen door de gemeente, en als pastoor wordt je niet eens beroepen, maar wordt je aangesteld. In allebei de functies gaat het erom om het Christendom op te leggen aan de mensheid, niet alleen om te prediken, want per slot van rekening, wat heb je eraan als je in een stadje vijftig goede Rooms-katholieken en vijftig goede orthodoxe protestanten hebt zitten, nietwaar, en ze lopen daar doodgewoon met shorts 's zondags over de straat heen, ze spelen op een zondag een voetbalwedstrijd en ze zwemmen zelfs in zwembroekje of tweeledig badpak; dat is zo fantastisch slecht dat...

Nu ja, laten we maar eerlijk zijn vrienden, het is niet slecht op zichzelf, je kunt het slecht maken, zoals je alle dingen slecht kunt maken. Het menselijk lichaam op zichzelf is niets bijzonders. Ja, in vele gevallen kan ik me veel grotere schoonheden en aantrekkelijkheden, gezichten en gedachten voorstellen dan die van een menselijk lichaam. Maar men heeft er iets geheimzinnigs, iets verhuulds van gemaakt, men heeft er een duistere sensualiteit aan gegeven en wat is het resultaat? Dergelijke dingen.

Men begrijpt niet in deze - laten we ze allemaal maar orthodoxe groepen noemen - of ze nu politiek zijn of religieus-orthodox, dat je op een gegeven ogenblik weleens los wilt breken uit de achterkamertjesreligie en -politiek. Neemt u mij niet kwalijk dat ik het zo noem; dat is helemaal niet gezegd op de religieuze gedachte en ook niet op de politieke gedachte maar alleen de manier waarop ze moet worden uitgedragen.

Als je mens bent dan moet je als mens leven, en als mens leven dat betekent zeker niet met voortdurende remmingen, duizend maal in een hoek gezet, dan door die, en dan door deze, onbevredigd door het leven te gaan om uiteindelijk als een bitter mens te sterven, de wereld vaarwel te zeggen met een haat in je hart. Toch gebeurt dat vaak. Je bent ook geen mens om je spijs en drank - houdt mij ten goede, het is weer geen verwijt aan bepaalde instellingen - om je spijs en drank alleen te kunnen verkrijgen van een instantie die je van tevoren een preek doet aanhoren en een gezang doet zingen. Dat zijn dingen die horen niet bij het menszijn; elk mens heeft bepaalde rechten en hij heeft bepaalde plichten. Het humanisme heeft getracht deze wijsgerig en zelfs filosofisch te formuleren. En het humanisme in het algemeen wil dus trachten de mensheid op de wereld tot elkaar te brengen, daarbij niet vervlakkende de grenzen van rassen en van huidskleur en van opvatting en religie, maar overbruggende.

Ja, en dan wilt u wat hebben hier over Nederland. Wel, het Humanistisch Verbond in Nederland is uit de aard der zaak een progressieve beweging. En u weet, progressief, dat betekent in Nederland over het algemeen rood of op zijn minst genomen lichtelijk rosé. Dat is op zichzelf natuurlijk al iets waar heel veel mensen op tegen zijn.

Ze zeggen: humanisme dat is uiteindelijk het prediken van geleide staats-economie etc. Het is niet waar. Ze zeggen: het is Bellamy-verheerlijking, dat is ook niet waar. Ze zeggen: het is anti-religieus, en dat is ook niet waar. Waarom? Omdat ze zich niet in kunnen denken dat je als mens op een gegeven ogenblik tot een mens wilt spreken over alle ijzere gordijnen heen, over alle religieuze gordijntjes en alle horregaasjes van huidskleur, ras en stand heen.

De humanisten zijn begonnen met die menswaardigheid te verwerklijken waar zij konden; hun actie is geweest vooral het trachten een gezamenlijk bewustzijn en besef te brengen, waarbij de mensen elkaar dienen. Als zodanig zien wij het humanisme vaak handelend optreden als het erom gaat om geestelijke steun te verlenen aan de mensen, wanneer het erom gaat om bepaalde coöperatieve gedachten te helpen verwerklijken, als het erom gaat iemand uit de put te halen.

Kortom, het Humanistisch Verbond heeft met z'n propaganda en zijn lezingen bovendien ook nog daarbij met zijn dierenbescherming en wat dies meer zij, eigenlijk zo langzamerhand een standje opgeslagen dat weliswaar niet hetzelfde artikel verkoopt van de naburige instanties, maar dat toch door deze instanties nu niet als prettig wordt ervaren. Het Humanistisch Verbond doet zeer veel goed, want gelooft u mij, een dominee die misschien met z'n eigen huiselijke zorgen en z'n studies en z'n geleerdheid, een heel goed mens kan zijn, maar niet in staat is de problemen van Jan de landarbeider te begrijpen en mee te voelen; die kan geen hulp geven waar een humanist, die zelf zo gewerkt heeft, die zelf misschien ditzelfde heeft moeten doormaken, wél kan meewerken en meestreven.

Een priester die zijn hele leven in een zekere afzondering, in een zekere verheerlijking, door heeft gebracht, gaande uit het huisgezin naar een of andere opleidingsinrichting, daaruit terugkerend als heerbroer of heeroom, voor wie de beste stoel is, voor wie het beste eten, kortom, die een zeker voorrecht heeft, die misschien heel hard werkt en heel hard probeert om de mensen te begrijpen, maar altijd daarvan gescheiden wordt door zijn stand, die kan ook niet die problemen doorvoelen, die kan daar niet helpen.

Maar de humanist, de mens die lang heeft geworsteld waarschijnlijk in zijn eigen leven met de problemen van het mens-zijn en de menselijkheid, die kan vaak daar juist wél helpen. En dat is bitter. Vergeet u niet, wanneer deze orthodoxen, wanneer deze katholieken zich zo sterk gesteld zouden hebben tegen de mensheid, dan was deze verbittering niet eerlijk, niet oprecht, dan was het een soort afgunst geweest.

Maar zowel de christenen als de rooms-katholiek christenen, zij hebben te allen tijde toch geprobeerd op hun wijze de mensheid te helpen. De eerste sociale zorgen die er bestaan hebben, bv. hier in Nederland, waren van religieuze geaardheid. Lang voordat iemand eraan dacht om een werkelijke armenzorg te stichten die door de gemeenschap werd gedragen, hebben de kerkelijke gemeenschappen dit gedaan en bevorderd. Lang voordat anderen eraan dachten om ziekenhuizen in te gaan richten, hebben de geestelijke orden dit gedaan; lang voordat de Staat overtuigd was dat hij zelf moest helpen scholen in stand te houden, hebben de christenen dat gedaan, de voorgangers, de leraren, de priesters. Ze hebben eerlijk en oprecht getracht om die mensheid te dienen.

En nu komt er ineens iets dat al deze zorgvuldig opgebouwde arbeid bedreigt. Ik zeg niet dat het humanisme deze arbeid wetens en willens bedreigt, maar het grijpt over de dingen weg. En per slot van rekening, hoe vaak heeft de steun die pastoor of dominee verleend hebben, niet afgehangen van het feit dat men de gelovigen als het ware preste om bij een bepaald iemand ook eens wat te kopen, dat men iemand uit een collecte onderhield, dat men iemand ergens plaatste door geestelijk gezag en niet door een normale arbeidsbemiddeling.

Al deze voordelen die tevens - laten we eerlijk zijn - toch heel veel eenvoudige zielen sterk aan de kerk gebonden hebben gehouden, dreigen weg te vallen: daar komt zo'n humanist, hij is van zijn geloof streng gereformeerd, maar hij trekt zich niets aan van wat de dominee zegt, want hij gelooft allereerst in het menswaardig leven en bestaan van de mens, en hij gaat niet vragen aan de dominee: "kan ik iemand van de gemeente helpen?" maar zegt: "daar zit een arme kerel, of

het nu een jood is of een katholiek, of een ketter, het interesseert me niet, het is een mens en ik moet hem helpen."

Ja kijk, dat wordt bitter, je hebt toch al zo een worsteling in de moderne tijd om de mensen bij de kerk te houden, om dat geloof nog een beetje brandend te houden; ze vervagen en vervlakken toch al zo. Nu worden al die stoffelijke mogelijkheden je ook nog weggenomen. Vandaag of morgen, dan ben jij niet meer de afwisseling in de eentonigheid van een gevangenis, maar dan komt er een humanist en die praat op een andere manier en die wordt beter begrepen.

Ja, maar u begrijpt toch zelf wel dat daaruit juist het verzet voortkomt. Niet dat men het humanisme zelf misschien zo slecht vindt of verwenst, maar dat men eigen arbeid zo in groot gevaar acht. En nu zeg ik nog niet eens eigen inkomen en ik zeg ook niet eigen aanzien, maar ik zeg alleen eigen werk. Dat moet u heel goed begrijpen, dat is bitter.

En nu op het ogenblik is het humanisme een richting die voor de heersende politieke stromingen in dit land nog wel acceptabel zou zijn, althans de thans heersende. Maar vandaag of morgen dan zal misschien het humanisme ook daar sterke kritiek op krijgen en dan zal men ook daar eenzelfde vervolging zien. Niet omdat men met alle geweld de humanisten slecht noemt, niet omdat men dit werk wat zij doen, wil verachten of het duivels of kettters acht, maar om de doodeenvoudige reden dat ook politiek bepaalde dingen werden opgebouwd, die je niet zomaar prijs wilt of kunt geven, omdat er bepaalde sluiptwegen en kronkelwegen zijn, religieus en politiek, die nu eenmaal begaan moeten worden in de huidige wereld en die niet het eerlijke woord van mens tegenover mens verdragen kunnen; het kan op het ogenblik niet anders. Maar de humanist zou het anders willen doen, dat is het gevaar.

En als u mij dan vraagt om verder iets te vertellen over het humanisme, ach, ik kan het gemakkelijk genoeg doen. Maar als u wilt weten in hoeverre de humanisten bv. onderlinge geestelijke steun hebben georganiseerd, in hoeverre zij ook voor de coöperatieve ondernemingen in Nederland een steun betekenen, in hoeverre zij verder de staatsvoorzorgen voor de mens helpen bevorderen enerzijds, en de persoonlijke vrijheid anderzijds verdedigen, ach, u kunt het zelf lezen. Niet in uw kranten over het algemeen, of u moet een bepaald dagblad lezen, maar u kunt het toch wel lezen overal en u kunt het overal horen. Wat zal ik u daarover vertellen, dat kunt u makkelijker in een pamfletje lezen, daar staat het veel uitgebreider in met alle getalletjes precies desnoods. Maar wat ik u wel wil zeggen is dit: wanneer u nu ook christen bent of wat anders, probeer in ieder geval in uw leven - u hoeft zich helemaal niet aan te sluiten bij dit Verbond - maar probeer u in uw leven humanist te zijn, d.w.z. iemand die de lasten van een ander helpt te dragen en die geen grenzen trekt van ras of stand, die alleen maar verlangt voor zijn medemensen, zozeer als voor zichzelf, een menswaardig bestaan waarin het mensdom zichzelf edel bewijzen zal en niet meer zich te buiten zal gaan aan allerlei niet goede daden tegenover mens, dier en plant. En als u dat doet dan zal misschien het humanisme vandaag of morgen niet eens meer bestaan, dan is er geen behoefte meer aan.

Als de christenen hun christendom beter hadden beleefd, zou er nu geen humanisme zijn. Maar het humanisme is er en het is een corrigerende factor, een corrigerende factor die scherp en snijdend ingrijpt, zelfs op het ogenblik en heus niet alleen in uw eigen land, op de lang gevestigde gebruiken van vele groeperingen. En daarom bestrijdt men het, maar in het bestrijden zal het humanisme de kracht vinden om uiteindelijk te overtuigen, en als het overtuigd heeft, dan heeft het daarmee zijn taak m.i. volbracht. Ik hoop dat het duidelijk genoeg is.

Is er nog iets op te zeggen?

Vraag: Dan is het dus van belang om het humanisme te steunen?

Antwoord: Ja, ik heb uitdrukkelijk gezegd: ik acht het niet noodzakelijk dat u lid wordt van een humanistisch verbond en ik acht het helemaal niet noodzakelijk dat u speciaal helpt om humanistische vergaderingen e.d. te beleggen, maar wel acht ik het van groot belang - en dan steunt u het humanisme zeer zeker - wanneer u zich als humanist gedraagt. En dat acht ik toch altijd wel het voornaamste.

Vijftig of honderd gulden geven, dat betekent voor de meeste mensen veel, voor sommigen niets. En of je nu een dubbeltje of een kwartje of veertig gulden geeft, of een paar uur van uw tijd, daar maak je geen wereld mee van menswaardige mensen, een menswaardige wereld voor een mensheid die daarnaar zoekt, daar schep je geen vrede mee, dat schep je alleen met je eigen beleven van je leven en je werken in je leven en dat vond ik de voornaamste factor.

Al dat andere, dat mag ik veilig aan uw eigen inzicht overlaten, want u kunt ook binnen een kerkelijk verband humanist worden, terwijl men u misschien vanuit het humanistisch kamp orthodox noemt. Wanneer u maar de eenzijdigheid weg wilt laten vallen, als het ware de kleppen die uw uitzicht belemmeren, van de dogmatiek die zegt: wij alleen. Niet wij alleen, maar alle mensen samen. Niet alleen arbeiders aller landen, niet alleen kapitalisten aller landen, niet alleen übermensen van Germaans ras, niet alleen: wij de burgers van vrij Amerika of wij de communisten, of de bolsjewieken, neen, wij de mensen. Als dat de leus wordt: "Wij mensen met verplichtingen, omdat wij mens zijn en met voorrechten, omdat wij mens zijn", dan geloof ik werkelijk dat je binnen elke religieuze belijdenis, binnen elke politieke groepering, het humanisme meer kunt steunen dan met een beetje lawaai maken, dat helaas bij sommigen in het humanisme voor humanisme doorgaat.

Maar uiteindelijk, die vindt je overal, nietwaar, we kennen de christenen die onder de preekstoel uitermate uitgestreken en christelijk zijn en die het een ogenblik later, nu ja, laten we zeggen, vergeten tot de volgende gelegenheid. We kennen de zeer vromen die het niet na zullen laten, want dat hoort nu eenmaal zo, voor hun eten bij de katholieken en die er dan een sport van maken om die vlieg zo gauw mogelijk weg te jagen, opdat niemand ziet wat ze werkelijk doen?

We kennen kortom alle soorten mensen, we kennen de harde galmers en we kennen de propagandisten, we kennen de eerlijken en de eenvoudigen en de complexen die er voor zichzelf wat in zoeken. Geloof u mij, één ding is belangrijk en dat is dat je zelf in alle eerlijkheid en eenvoud werkt voor jezelf - natuurlijk als geestelijke bewustwording tevens, maar toch ook voor de gehele mensheid - aan een mensheid die eerlijk elkaar bereikt, die over alle begrenzings van staat, van religie en politiek, elkaar de hand wil reiken om samen te werken, om samen deze wereld te maken tot wat zij kán zijn, een paradijs dat het voorportaal wordt van het werkelijk grote hemelrijk, waarin wij onmiddellijk met het Goddelijke in contact zijn.

Ik hoop dat ik mijn zienswijze nu toch duidelijk genoeg heb gemaakt. Nog een klein onderwerpje?

DE ONDERLINGE SEKSUALITEIT BIJ DE JEUGD

Voorstel: De indiener van het tweede onderwerp uit de zaal van de vorige week over "de onderlinge seksualiteit bij de jeugd", is niet erg tevreden met het antwoord, dat volgens hem niets anders inhoudt dan het advies om de jeugd maar te laten experimenteren. Hij gaat thans hierop schriftelijk nader in en vraagt o.a. hoe iemand aan kan raden om maar vertrouwen te hebben in het besef van verantwoordelijkheid bij de jeugd enz. Hij herhaalt ten slotte zijn vraag: Op welke wijze zou u de seksualiteit bij de jeugd, organiseren?

Antwoord: Nu, laten we het dan weer trachten snel en geconcentreerd te doen. Ik kan het advies dat de vorige maal gegeven werd, absoluut onderschrijven en beschouw het niet als te optimistisch. Integendeel, ik acht een groot gedeelte van de uitspattingen van de jeugd alleen veroorzaakt door het gebrek aan vertrouwen dat de ouderen in hen stellen. Dat is punt één.

Punt twee: wanneer men van overheidswege een inleiding in het seksuele leven zou beginnen, dan geloof ik wel dat veel van de spontaniteit die uiteindelijk toch ook sterke geestelijke impulsen wakker kan roepen, verloren zou gaan. Ik kan mij niet voorstellen dat je bij les zo en zo een formulier ingevuld krijgt waardoor je de permissie krijgt om verder te experimenteren en je eerste zoen te wisselen.

Ik ben het absoluut met u eens dat het noodzakelijk is om niet alles achter doekjes verborgen te houden en een normaal onderricht over de mogelijke risico's en gevaren van het seksueel verkeer als onderdeel van het schoolonderricht, zou ik inderdaad op prijs stellen, maar ik acht zelfs in deze het noodzakelijk om hier een vrijheid te laten bestaan en wel om de doodeenvoudige reden dat niet alle mensen gelijk denkend en gelijk strevend zijn. En daar toch ook het milieu, de gehele opvoeding, de religieuze sfeer e.d. een sterk woord in mee te spreken hebben.

Wanneer de wereld ertoe kan komen om woorden te gebruiken die op het ogenblik nog, bij de jeugd zowel als de ouderen, een seniel gegrinnik naar voren brengen, zonder zich daarvoor te schamen, zonder deze belachelijk te vinden en zonder onmiddellijk allerhande "kamertjeszonde" à la Heyermans daarachter te vermoeden, dan, ja dan, waarde vriend, kun je er misschien wat mee bereiken.

Leer de mensheid vóór alles eerlijk zijn. Maar zolang je nog niet in staat bent om werkelijk een leiding te geven die voldoende vrijheid overlaat op dit gebied, waar de grootste vrijheid noodzakelijk is, wil je niet in staatsfokmethode vervallen, neem me niet kwalijk dat ik het zo zeg, nietwaar, zorg dan dat de jeugd voorgelicht door de ouders zo mogelijk, juist door de ouders, met een vertrouwen van die ouders gewapend, kan gaan.

Ik overtuig u niet met wat ik hier zeg, dat weet ik zeker, maar ik ben er wel van overtuigd dat een dergelijk optimisme, een verantwoording geven aan die kinderen en zelf niet ingrijpen, tenzij het uitermate noodzakelijk wordt, u verzekert van het vertrouwen van de kinderen, van de jeugd, waardoor zij onwillekeurig steun en raad zullen zoeken waar het nodig is en niet zoals tegenwoordig, eigenwijs en met de kop tegen de wind in, de ouders voorbijstevenen.

U zult ze een zekere eerbied kunnen bijbrengen voor de normale conventies die ze op het ogenblik met de voeten treden, omdat men hun die conventies eigenlijk niet toevertrouwt en ze met de zweep ertoe wil dressereren. Dan zult u verder deze jongeren zien als mensen die misschien heus weleens een keer verkeerd grijpen, maar die zich voor dat verkeerd grijpen niet meer schamen en die niet in valse schaamte een wereld scheppen waarin het huwelijksleven vervelend, een ban en een verdoemenis wordt. Die dan misschien na enkele weken of maanden of jaren weer gebroken wordt, of waar twee mensenlevens uit gebroken worden plus vaak de kinderen. Dat is niet het resultaat, mijn waarde vriend, van een gebrek aan opvoeding, maar dat is wel een gebrek aan vertrouwen in de mensheid. Geeft u de jeugd een vertrouwen en wees ervan overtuigd dat ze u in het begin niet gelooft en dat ze zegt: "wat schuilt erachter, wat is dat voor komedie?" want zij zijn anders gewend. En op het ogenblik dat ze overtuigd is dat u haar vertrouwt, dan zult u zien dat niets zo betrouwbaar, idealistisch en zuiver kan zijn dan een jong mens op seksueel en ander gebied.

Geef de jeugd het vertrouwen, durf ze vertrouwen, zeg niet: het is te optimistisch. Als u een laboratoriumproef neemt en u heeft bij monster 549 uiteindelijk het goede, dan zegt u: "ja, dat is een vooruitgang". Als een jongeling de wereld ingaat en hij haalt één stommitieit uit, dan zegt u: "het is een mislukking en hij deugt niet". Dat is de wereld. Probeer eens net zo open te staan tegenover de jonge mens, die toch ook experimenterend zijn leven binnentreedt, dwing hem geen kennis op, maar geef hem de mogelijkheid die kennis op een normale manier te verwerven, wanneer hij dit wenst. Tracht het zover te brengen dat men zelfs in de meest strikte en orthodoxe milieus er eigenlijk niet meer omheen kan, omdat het nu doodgewoon zo normaal is, dat de ouders zich zullen schamen zo ouderwets te zijn. Dat kan, als u de jeugd durft te vertrouwen. Als u de jeugd vertrouwt, dan zijn degenen die vandaag de ruiten ingooien en die meisjes aanranden, morgen de verdedigers van de zedelijkheid en de beschermers van andermans eigendom. Maar wantrouw ze, jaag ze op, prikkel ze, vergal ze hun leven of reglementeer ze, en wat krijgt u? Een verzet. Ik geloof dat ik daarmee mijn mening nogmaals naar voren heb gebracht en daarmee ook tevens de mening van de spreker van de vorige maal.

U moet mij niet kwalijk nemen. U heeft mijn visie gevraagd, ik heb ze u gegeven. Onze inzichten zijn verschillend, goed, maar geloof me, wij hebben ook een zeker inzicht in de mensheid.

En wanneer wij optimistisch zijn - er wordt ons vaak verweten dat wij te pessimistisch zijn, wist u dat - dan zijn we dat met reden en met grond, en dan weten we waarom. En daarom durven wij optimistisch zijn en zijn we bang dat het pessimisme van de mens die niet buiten organisatie kan, de spontaniteit en de zuiverheid van het menselijk leven zal degraderen tot een robotwereld, een wereld van mechanische mensen, die in de cursus alles meemaken, ook het seksuele leven. En dan is de wereld niets meer waard. De wereld is alleen wat waard wanneer een geest in een lichaam, spontaan zoekend en zich bewegend, uiteindelijk iets vinden kan, vreugde of leed, maar daaruit bewustwording purend.

Nu laat ik verder het onderwerp rusten. Heeft u er nog problemen of vragen over, in de 'vragenrubriek' kunt u ze kort stellen en voor een verdere beantwoording zijn we altijd nog bereid.

Goedenavond.

Vraag: Bij de 'vragenrubriek' heeft de secretaris dhr. v. Eijkel een vraag aan de intelligentie gesteld om op Goede Vrijdag een bijeenkomst te houden waar ook de inzegening der draagtekens plaats zal vinden.

Antwoord: Dit is door de intelligentie goedgevonden en belooft dus een mooie avond te worden waar alle leden van de Orde verwacht worden. Plaats en uur als 's vrijdags.

HET SCHONE WOORD

Goedenavond vrienden.

Wij gaan dan deze avond toch al weer besluiten en wij doen dat met 'Het Schone Woord'. Ik zou voor deze keer een vormvariant willen gebruiken, waarbij ik dus de meer poëtische en de prozaïsche vorm verenig.

Ik zou u willen verzoeken om mij hiervoor op te geven zeven begrippen of onderwerpen in één woord uitgedrukt. U weet, tussen twee haakjes, dat wij nooit beweren, of zelfs maar trachten de illusie te vestigen dat dit 'Schone Woord' een literaire prestatie is, maar wij zeggen u wel van tevoren: wij zullen trachten met klank, ritme, met het geluid dus, op u in te werken en u hiermee iets mee te geven van een zekere gedragenheid en rust die o.i. u zeer zeker ten goede komt. Mag ik u verzoeken?

Reactie: Hertrouwen - Godsgeschenk - Inzicht - Lijden - Verwachting - Gouddraad - Zonneglaren - Gerechtigheid.

Antwoord: Het zijn er feitelijk acht maar we hebben daar geen bezwaar tegen.

Als gouddraad, lichte flonkering in het weefsel des levens, loopt altijd weer het vertrouwen. Wanneer er in het leven geen vertrouwen bestaat, dan heeft het leven geen zin meer, dan wordt het lijden één zee van bitterheid en onbegrip, dan kun je niet tot inzicht komen, het Godsgeschenk, de Goddelijke liefde aanvaarden en meedragen.

Altijd weer moet je zoeken naar waarheid, moet je zien het zonneglaren van het Goddelijke Licht dat meer en meer je omvamend en omvattend, je opdraagt en je toont de grootse gerechtigheid van alle dingen. Want vrienden, er is gerechtigheid, niet een gerechtigheid der mensen, want de mens, niet kennend en wetend alle krachten, is niet in staat te oordelen, tenzij over zichzelf, en wie zal zichzelf veroordelen?

Er is echter een God, een Lichtende Kracht, die niet beschrijfbaar is, die je soms persoonlijk, dan weer onpersoonlijk zou willen zien, soms met de scherpe sterkte van wetten die onverbreekbaar versmeed met het bestaan, beheersen alle Zijn, soms weer als een liefdevolle kracht die met deze wetten manipulerend, toch steeds weer schenkt en schenkt de kracht van licht en leven, ja meer, van bewustwording, van inzicht, van uiteindelijke rijpheid en overwinning.

En wanneer u in het leven onrecht schijnt te geschieden, zeg dan niet: mij is onrecht ervaren. Wanneer een ander onrecht geschiedt, tracht die te verdedigen, want dit is de taak der liefde. Maar als uzelf onrecht schijnt te geschieden, zeg: ziet, er is een goddelijke rechtvaardigheid en ik heb vertrouwen in God. Laat ik dan zijn geschenk, ook zijn geschenk van onrecht en lijden niet verwerpen, want ik weet dat het voor mij is een kracht die mij verder voert. En dan zult u begrijpen dat altijd weer die leidende factor van Gods rechtvaardigheid en Gods liefde als een gouddraad door het weefsel van het leven heen, geeft de werkelijke toon, de werkelijke klank en kracht aan uw Zijn.

En dan misschien, dit beseffende, zult u met mij mee kunnen voelen wanneer ik zeg:

Als een gouden draad,
Geweven in onzienbaar ver tapijt
zie 'k de weg van zoeken, streven,
gaan tot in de eeuwigheid.

Ik zie de krachten van het leven.
Van leed, van lijden, bitterheid.
En ik zie van alle, alle wegen
komen weer opnieuw de strijd.

En toch wil ik vertrouwen,
Vertrouwen tot in eeuwigheid.
'k Zie dingen breken, dingen bouwen,
'k zie lente, zomer in d'landouwen,
'k zie de winter en ik lijd.
Maar ik wil en blijf vertrouwen
in Gods gerechtigheid.

'k Heb een inzicht mij verworven:
God, die alle dingen leidt
is Degeen die in mijn leven, met mij,
voor mij altijd strijdt.

Ik hoef niet meer mijn kracht te geven,
Hij geeft mij kracht, ik geef slechts weer.
In Hem stel 'k steeds mijn vertrouwen,
mijn Vader, Schepper, Leven, Heer.

En eens komt dan het zonnegloren,
Waar in een straal van 't Goddelijk Licht,
onbekend mij nog tevoren,
in mijn wezen wordt gericht.

Dan begrijp ik alle dingen,
Is de wereld wel en goed,
Voel ik mij in vol vertrouwen
door het leven wel behoed.

Dan durf ik zonder strijden streven,
te gaan de weg der eeuwigheid,
tot aan het eind, waar het gouddraad
Van het leven uiteindelijk ons allen leidt.

Dan durf ik zeggen en begrijpen:
hier vond ik ware liefdekracht.

'k Heb inzicht, nee 'k heb meer verworven:
begrijpen van Gods liefdemacht.

Ik heb de schijn, de schijn verlaten,
gevonden d' enige werkelijkheid:
Gods licht, Gods kracht,
Gods liefdevol beschermen,
die lonen mijn vertrouwen
tot in eeuwigheid.

En daarmee dank ik u voor uw aandacht. Ik wens u allen een goeden avond en een gezegende huisgang.